

Што е следно!?

По донесувањето на
Законот за спречување
и заштита од насилство
врз жените и семејното
насилство

Национална мрежа против
насилство врз жени и семејно насилство

Ноември 2020

Скопје, С. Македонија

Состојбата во државата

➔ Во С. Македонија секоја трета жена е жртва на семејно насилство. Министерството за труд и социјална политика (МТСП) годишно бележи просечно 1100 нови жени жртви на семејно насилство (1135 во 2019), додека Министерството за внатрешни работи (МВР) регистрира 989 кривични дела поврзани со семејно насилство во 2019¹. Дополнително, кризата со КОВИД-19 ги истакна недостатоците во системот на заштита на жени и деца жртви на насилство, најмногу во структурна поддршка за жртви и навремен одговор кон насилството. Жените жртви не можеа да го пријават насилството кое го претрпеа за време на вонредната состојба од Март 2020 до Мај 2020. МТСП извести за зголемување од 31% на нови жртви на насилство од Мај 2020 до Јуни 2020² – непосредно по укинување на вонредната состојба.

➔ Во 2020, Националната мрежа против насилство спроведе истражување за жени жртви на насилство кои пријавиле во Центрите за социјална работа (ЦСР) и добиле поддршка од специјализираните сервиси раководени од граѓански организации (ГО). Според истражувањето:

- 34% од жените жртви не се задоволни и 35% се малку задоволни од преземените активности од ЦСР со цел нивна заштита, откако го пријавиле насилството.
- 60-80% од жените жртви се задоволни од услугите кои ги биле во специјализираните сервиси за психосоцијална помош и бесплатна правна помош (раководени од ГО).
- Високи 70% одговориле дека имале потреба од финансиска помош, но 85% одговориле дека не биле информирани за таква помош од ЦСР откако го пријавиле насилството и побарале поддршка.
- 61% одговориле дека имале потреба од безбедно домување и немале каде да одат, но високи 92% одговориле дека не биле информирани за можностите за домување од ЦСР, откако пријавиле насилство и побарале поддршка.
- 89% од испитаните жени жртви изјавиле дека имале потреба од психосоцијална поддршка, а 66% од нив одговориле дека ваква поддршка не им била понудена од ЦСР откако побарале помош.
- Само 15% од жени жртви се сопственици на живеалиштето во кое живеат, додека останатите живеат во изнајмени станови, во живеалишта со нивните родители/ роднини, или пак сеуште го делат живеалиштето со сторителот на насилство бидејќи немаат каде да одат.
- 60% од жените жртви се вработени, 35% се невработени.
- 70% имаат малолетни деца, а 60% се самохрани мајки (5 според закон, 35 според околности).
- 83% од жртвите го пријавиле насилството во полиција, и во 60% од случаевите биле изречени привременни мерки на заштита, и во 46% биле започнати кривични постапки.

¹ Kvina til Kvina, Women's rights in Western Balkan, 2020, http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2020/11/WRWB_2020.pdf

² Министерство за труд и социјална политика, 2020, достапно на [линк](#)

➔ Генерално системот на заштита не е во согласност со препораките на Истанбулската Конвенција, ратификувана од С. Македонија во 2017г. Имено, има недостаток на специјализирани сервиси и сервиси за реинтеграција низ целата држава. Постојечките специјализирани сервиси се недостапни и непристапни за жени жртви со попреченост и за жени од помали етнички малцинство, бидејќи услугите се обезбедуваат само на македонски јазик. Во моментот има 10 советувалишни центри, 7 засолништа, 3 кризни центри, 8 сервиси за бесплатна правна помош и 3 СОС линии. Исто така, има 3 упатни центри за жртви на сексуално насилство и 1 засолниште за жртви на трговија и жртви на сексуално насилство (заедничко засолниште). Постои само 1 услуга за реинтеграција и рехабилитација, раководена од Националната мрежа против насилство, а тоа е Куќа за отворено домување, лоцирана во Скопје. Куќата има 4 спални соби и заеднички простории, каде жените и нивните деца можат да престојуваат од 6 месеци до 2 години. Куќата обезбедува домување, психосоцијална поддршка, бесплатна правна помош, менторство и кариерно советување и економско јакнење на жртвите.

Вкупно има 35 специјализирани услуги кои се:

- Раководени од ГО и финансирани од државни институции (МТСП и ЕЛС) – 9
- Раководени од ГО и финансирани од донатори (локални и меѓународни) – 9
- Раководени и финансирани од државни институции (МТСП и МЗ) – 17

➔ Единиците на локална самоуправа имаат мандат да воспостават и финансираат специјализирани сервиси за семејно насилство на локално ниво, како и да обезбедуваат финансиска поддршка на жени жртви на насилство кога тие ќе одлучат да го напуштат насилникот. Сепак, мал број локални самоуправи имплементирале вакви активности. Според базичното истражување на Националната мрежа од Март 2020, наодите во врска со ЕЛС се следниве:

- 39 општини на национално ниво (од 81 вкупно) имаат годишна Програма за социјална заштита.
- 20 од нив предвидуваат некоја форма на поддршка на жени жртви на родово-базирано насилство и семејно насилство во програмите за социјална заштита.
- само 8 општини имаат алоцирани буџетски средства за специјализирани услуги за жени жртви на РБН и СН, од кои 6 се во Скопје.
- само 1 општина обезбедува финансиска поддршка за услуга за реинтеграција и рехабилитација на жени жртви на ДН (Град Скопје).
- 10 општини обезбедуваат еднократно парична помош за жртви на СН.

➔ Добар чекор напред е направен во 2020 со промоција на мобилната апликација наречена „Биди безбедна“, чија цел е лесен пристап до информации и пријавување насилство врз жени и девојки. Апликацијата е брз начин да се пријави насилство преку црвено копче кое се поврзува со Националната СОС линија испраќајќи податоци за локацијата на жртвата. По добивањето на информацијата, операторите од СОС линијата ја информираат полицијата за настанот. Апликацијата содржи важни контакти од специјализираните услуги, информации за различни форми на насилство врз жние, правата на жртвите во правниот систем и практични совети за безбедност на 3 јазици: македонска, албанска и ромски³. Апликацијата е достапна на Google Playstore, Apple Appstore и Huawei Appstore.

³ Министерство за труд и социјална политика, 2020, https://www.mtsp.gov.mk/media-centar-ns_article-bidi-bezbedna.nspix

➔ **Новиот Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство** беше усвоен од Владата на РСМ и влезе во парламентарна процедура во Ноември 2020г. и се очекува да се усвои во Јануари 2021г. Целта на овој закон е да ги идентификува сите форми на насилство врз жени, како и интегрирани мерки и активности за справување со причините и последиците на родово-базираното насилство. Донесувањето на овој закон ќе значи унапредување на системот на заштита и поддршка на жени жртви на насилство.

Дел од подобрувањата со овој закон се дефинирањето на сите форми на насилство врз жени, принципот на должно вниманието, како и препознавањето на разликата меѓу општи и специјализирани услуги за жени жртви на насилство. За прв пат во националното законодавство, во овој закон се регулира реинтеграцијата на жени жртви на насилство преку Програма за реинтеграција во член 99.

➔ **Законот за социјална заштита⁴** обезбедува некои форми на финансиска помош за жртви на семејно насилство, кои не се доволни да се избегне социјален ризик, особено ризикот од бездомништво кај жени жртви на СН кои го напуштиле насилниот партнер и имаат малолетни деца⁵. Финансиската помош е следната:

- Додаток за домување, наменет за сите лица кои се во финансиски ризик, без разлика на статусот на жртви на СН;
- Еднократна парична помош, до 15.000 денари, за итна заштита и поддршка на жртви на СН; Не е наменета специфично за жени жртви и покрива само СБ, но не сите форми на насилство врз жените;
- Еднократна парична помош, до 12.000 денари, за здравствена заштита и медицински третман на жртви на СН за повреди кои настанале поради насилството. Не е наменета специфично за жени жртви и покрива само СБ, но не сите форми на насилство врз жените;

Според искуствата на давателите на услуги од Националната мрежа против насилство овие видови финансиска помош никогаш не се комбинираат, односно само 1 вид помош може да се обезбеди на 1 жртви, и вообичаено износот кој се доделува е 4-5.000 денари по жртва.

Овој закон исто така, го регулира обезбедувањето специјализирани услуги преку ГО, односно дозволува на ГО да бидат даватели на услуги за различни типови социјални услуги за ранливи групи граѓани. Сепак, согласно овој закон потребно е да се исполнат стандарди за регистрирање на специјализирани услуги и обезбедување финансии од МТСП, но такви стандарди до декември 2020 сеуште не се усвоени (законот е донесен во Мај 2019).

➔ **Мерките за вработување** вклучуваат жртви на семејно насилство како специфична таргет група, но не се специфично дизајнирани за жени жртви, и не ги опфаќаат другите форми на насилство врз жените⁶.

⁴ Министерство за труд и социјална политика, 2019, достапно на [линк](#)

⁵ Национална мрежа против насилство врз жени и семејно насилство, Родовиот аспект и жртвите на родово базираното и семејното насилство во Законот за социјална заштита на Република Северна Македониј, 2019, достапно на [линк](#)

⁶ Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство, Препораки за унапредување на можностите за вработување на жени жртви, 2020 достапно на [линк](#)

Препораки за приоритетни чекори по донесување на новиот Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство

- 1.** Итно развивање и усвојување на стандарди за воспоставување специјализирани услуги за жени жртви на насилство, вклучувајќи го и семејното насилство.
- 2.** Воспоставување на Национално координативно тело (НКТ) за насилство врз жени и семејно насилство и усвојување на Национална стратегија за насилство врз жени и семејно насилство, како и развивање план за следење на имплементацијата на новиот Закон.
- 3.** Итно развивање и усвојување на Програма за реинтеграција со јасно одредени одговорности и финансиски алокации од сите надлежни институции.
- 4.** Воспоставување на Државен фонд за финансиска поддршка на жени жртви на насилство кои ја напуштиле насилната средина и се во социјален ризик. Социјален ризик значи не само вработување, тука и неможност да се задоволат дневните потреби поради недоволен приход и непоседување сопствен имот на жртвите.
- 5.** Воспоставување на Државен фонд за исплата на издршка на деца и преземање на обврската на државата да ги наплати долговите на родителот чија обврска кон Судот е да плаќа издршка.
- 6.** Развој и имплементација на мерки за вработување кои се дизајнирани согласно потребите на жени жртви на насилство од Агенцијата за вработување на С. Македонија и МТСП.
- 7.** Воведување на платено отсуство – измена во Законот за работни односи, со што жените жртви ќе можат да добијат 10 дена платено отсуство за справување со насилство. Оваа мерка ќе им помогне на жртвите при сместување на безбедна локација но и ќе ги охрабри да го напуштат насилникот бидејќи ризикот да ја изгубат работата поради насилство ќе биде минимален.
- 8.** Жените жртви на насилство да бидат препознаени како посебно ранлива категорија во Законот за домување, и во Одлуката за распределба на социјални станови како и условите за користење на овој тип на социјална поддршка. Ова подразбира промени во методологијата за процена на специфичните потреби на жените жртви на насилство.

Наведените усогласувања се идентификувани само за најголем приоритет во првите шест месеци по усвојувањето на новиот Закон за спречување и заштита од насилството врз жените и семејното насилство. За сите други законски измени што ќе треба да се направат по донесувањето на Законот, потребно е да се спроведе анализа за усогласување на постојното законодавство со новиот Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство. Ова е потребно доколку државата навистина сака целосно да ги спроведе членовите од новиот закон.

Што треба да содржи Програмата за реинтеграција на жени жртви на насилство?

Предложениот модел за реинтеграција што Националната мрежа против насилството врз жените и семејното насилство го промовираше во декември 2019 година, е врз основа на наодите од спроведената Анализа на економските предизвици за жените жртви на семејно насилство кои сакаат да го напуштат насилниот партнер се соочуваат. Целосниот документ може да се најде на следниот [линк](#).

Домување

Сместување во одреден временски период, од 6 месеци до најмногу до 2 (две) години од моментот на напуштање на насилната средина, се додека не биде целосно интегрирана во општествениот живот. Оваа мерка е насочена исклучиво за жртви кои не се во можност да обезбедат свој дом, немаат сопствено живеалиште, ниту пак може да го користат домот на своите родители. Државата со свои механизми и финансирање на службите и сервисите кои се надлежни за заштита на жртвата би креирале живеалишта за жртвите, кај кои нема ризик по безбедноста, во времетраење од најмногу 2 години, а во зависност од економската состојба на жртвата, нејзината стабилност, работна способност и останати клучни состојби кои би се процениле низ континуирано психолошко советување и водење на случајот од страна на специјализирани служби.

Психосоцијално советување

Подготовка на жртвата за соочување со нови предизвици надвор на насилната средина, без ризик од бездомништво (времено станбено обезбедена) и во ситуација на задоволени основни егзистенцијални потреби. Психолошкото советување потребно е да постои во целиот период на закрепнување на жртвата, соочувајќи се со новите предизвици кои произлегуваат од новата средина на живеење, ново работно место, како и нејзино информирање за сите права и обврски кои ги има, со цел за нејзина подготвеност за целосно самостоен живот, со целосно исклучување на ризикот да се врати во насилната средина или да западне во нова насилна врска. Промената на сликата за себе и зголемување на самовербата е клучен фактор во превенирање на насилството и излегување од улогата на жртва.

Финансиска поддршка

При реална проценка на финансиската состојба на жртвата, да и биде овозможена финансиска помош, надоместок за основни потреби сопствени и на малолетни деца, кои се под нејзино старателство се до нејзино трајно вработување, а согласно нејзината работна способност и образование, кои би биле овозможени како пакет мерки. Во пакетот мерки би било вклучено:

- Ослободување од трошоци поврзани со образованието на децата (школски прибор, школски материјали, посетување на наставни активности кои бараат дополнителни плаќања и сл.)

- Ослободување од партиципација за установи за предшколска возраст, како и останати трошоци поврзани со наставата во градинката
- Целосно ослободување од партиципација за здравствени услуги, вклучувајќи и набавка на лекови
- Ослободување од трошоци поврзани со јавен превоз за неа и нејзините деца (добивање на бесплатни месечни карти за јавен превоз)
- Овозможување на користење на директна финансиска помош од државата
- Надоместок на издршката за децата, доколку нема редовност во исплатата
- Воведување на ваучер систем за пазарење (МТСП во соработка со граѓански организации/бизнис заедницата да воведат ваучер систем кој ќе се користи за набавка на прехранбени/продукти за хигиена на жртвите на семејно насилство. Критериумите за добивање на ваучерите може дополнително да се одредат врз база на еднократната помош, видот на сместување (краткорочно или долгорочно) и слично.

Јавно образование и обука

Со цел за успешно закрепнување и овозможување жртвата да биде економски независна, а водејќи се од направената процена за постоечките вештини и капацитети на жената, да и се овозможи јавно образование и обука, која секако е во насока за нејзино вработување, усовршување и економско зајакнување. По извршена проценка и увид во работната способност на жртвата би се изготвил индивидуален план со цел да и се овозможи соодветно образование или обука и доусовршување во насока на нејзино зајакнување и осамостојување.

Помош при вработување

Жртвите кои по добивање на примарна заштита, имаат можност да бидат сместени и секако успешно интегрирани во секојдневните обврски, да им се овозможи помош при вработување, со изработка на мерки и политики и евиденција за жртви за кои помошта при вработувањето би била примарна, согласно Закон, а во соработка со Агенцијата за вработување на РСМ, и секако со помош и насоки дадени од страна на Центрите за социјална заштита и граѓанските организации. Имено, потребно е мерките за поддршка при вработување да се изработат на начин на кој ќе бидат прилагодени на индивидуалните потреби на жртвите. Тоа подразбира, земање во предвид на фактот дека жртвите на семејно насилство откако ќе ја напуштат насилната средина најчесто функционираат како еднородителски семејства и можностите за вработување се помали, особено во ситуации кога има едно или повеќе малолетни деца (предшколска возраст).

Овој документ е креиран во рамките на проектот „Институционализирање на квалитетни услуги за рехабилитација и интеграција на жртви од насилство“ финансиран од Австриската агенција за развој (АДА) со средства на Австриската развојна соработка.

